

Barndomserindringer fra Sneum

Af Inge Nybro Laugesen

Jeg er født i 1936 på en gård i Sneum. Gårdens navn er Nybro og den har været i familiens eje siden år 1800. Den var fæstegård under Sneumgård og er udstykket derfra.

Det er en hvidkalket, trelænget gård med stråtag. Gården, der i dag ejes af Lisbeth og Kristian Nybro Mogensen, er fredet og nænsomt renoveret. Den fremstår smuk og velholdt, mere end 200 år gammel.

Lidt om gårdens historie

Gennem hele min opvækst har mine søskende og jeg fået fortalt om gårdens historie, og gennem min slægtsforskning har jeg yderligere fået viden om vor slægt.

Gården brændte i år 1800 for den første ejer i vores familie, Frands Mogensen. Familietraditionen fortæller, at der skulle bages til barselskilde, så der var tændt op i den store åbne ovn. Gnister derfra fløj ud på gulvet, antændte pelsen på en kat, der fór op på loftet og der antændte stråtaget og hele gården brændte ned.

Det er rigtigt, at gården brændte ned i 1800 og det er rigtigt, at der er født et barn i 1800, men om branden var kattens skyld, kan man ikke bevise.

Efter branden blev gården bygget op igen og stod færdig i 1801. Frands Mogensen valgte på den nye gård at bygge et lille ovnhus i haven, så man ikke igen skulle risikere en brand fra ovnen. Stuehuset var på den tid det flotteste i

miles omkreds med tre skorstene. Ejernes initialer blev sat med mursten i stuehusets vestgavl og vidner om, at det er en slægtsgård.

Der står: FMS HAD 1801, bogstaverne står for Frands Mogens Søn – Hanne Anders Datter og byggeåret 1801.

Ved gården har der gennem flere hundrede år været et vadested over Sneum Å med kørevej til Tømmerby. Der blev i begyndelsen af året 1800 bygget en gangbro over åen ved siden af vadestedet, så folk kunne gå tørskoede over. Denne bro flød væk under en stormflod i 1821 og blev ikke siden bygget igen. Men navnet Nybro stammer derfra, gården blev dengang kaldt »gården ved den nye bro« og senere kun Nybro.

Jeg har gennem nogle år skrevet ned, hvad jeg kan huske fra dagligdagene i min barndom, om gøremål og særlige begivenheder, til fornøjelse og undren især for mine børn og børnebørn. Livsstilen og dagligdagen på landet har ændret sig så utroligt meget siden min barndom i Sneum.

Det følgende er uddrag af mine erindringer.

Børn og husholdning

Jeg er den ældste af fem søskende, vi første fire er født i årene mellem 1936 og 1942. Der var altid børn at tage sig af for mor, og hun havde en god hjælp i Bedste, der boede på aftægt i husets østre ende.

Børn, familie, hus og have var mors område,

Gården Nybro, Gl. Skolevej 40, Sneum. Gården ejes i dag af Lisbeth og Kristian Mogensen.

hvor hun havde ansvaret for, at det hele blev passet og fungerede godt til hverdag og fest, godt støttet af far. Hvis der opstod problemer, snakkede de sammen om det, mor tog da også del i landbrugets problemer.

Køkkenet var husets mest centrale rum. Her mødtes vi alle flere gange i løbet af dagen for at spise. Det var også her, folk kom ind, når de kom med en besked eller for at snakke og få en tår kaffe. Vi havde telefon, og af og til kom der en nabo for at låne den, det var især for at sende bud efter læge eller dyrlæge, så fik de som regel også kaffe.

I køkkenet blev al maden tilberedt på komfuret, hvor der blev fyret med træ, tørv eller kvas.

Vi havde helt ind til 1950 ung pige, der skulle hjælpe både i huset og lidt i landbruget. Det var helt unge piger, som mor lærte op med huslige arbejder på en gård. Vi havde dem som regel et år ad gangen, og de fleste var vi rigtig

glade for, og ligesom karlene blev de betragtet som en del af familien.

Med en stor familie, karl og pige skulle der hver dag sørges for meget mad til mange måltider.

Morgenmaden klokken syv bestod foruden brød og kaffe, af havregrød med mælk og smørklat til os alle, mor dog undtaget, hun sagde, hun ikke tålte det så godt. Faktisk kunne hun ikke lide havregrød, men hun sagde altid til os, at det var der ikke noget der hed, man skulle spise, hvad der kom på bordet! Det gjorde vi så, jeg synes ikke, vi var kræsne.

For det meste kom de voksne ind og fik formiddagskaffe og eftermiddagskaffe. Var de i marken havde de en mellemmad med, men i roehakningstiden, når både far, karlen og pigen var af sted, gik vi børn sammen med bedstemor ud i marken med formiddagsmad og kaffekanden, Frands og jeg bar madkurven og Bedste bar kaffekanden, der var pakket ind

i et tæppe for at holde sig varm. Det gentog sig igen om eftermiddagen.

Middagsmaden skulle være færdig klokken tolv, og det var den. Maden vi fik, rettede sig meget efter, hvilken tid på året, det var. Bordet var dækket med en dyb tallerken og kniv, gaffel og ske. Vi fik to retter, først grød eller vælling, derefter kartofler, sovs og en kødret. I vintertiden fik vi af og til kålsupper og guleærter, og om sommeren var der tit rødgrød, så fik vi kødretten først.

I eftersommeren fangede far ål i en ruse i åen, og i jagttiden gik han på jagt og skød ænder, agerhøns og harer. Det gav en god variation i middagsmaden.

De retter, jeg kan huske, vi fik var: Sago-suppe, kærnemælksvælling, sødsuppe, øllebrød, mælkegrød, og hvad der ellers blev lavet af mælk eller frugtsaft. Efterretterne var altid med kartofler og sovs og kødet oftest fra gris. Frikadeller stod tit på menuen med stuvet hvidkål eller andre grøntsager. Stribet kogt flæsk, stegt flæsk, brunkål, medister, gryderetter og fisk var alt sammen hverdagsretter.

Søndagsmad kunne bestå af kyllingesteg, flæskesteg, karbonader, koteletter eller hakkebøf, og i jagtsæsonen stegt vildt.

Om søndagen fik vi altid kødretten først, og derefter frugtgrød, budding eller fromage, og så fik vi to tallerkner og spiste af og til i stuen. Der var forskel på hverdage og søndage.

Når vi til hverdag spiste i køkkenet, sad far for bordenden. Til venstre for ham sad karlen på bænken. Til højre for far sad mor, måske med et barn på skødet, derefter pigen. På bænken efter karlen sad to børn. Det var fint at sidde ved siden af karlen. Ved den nederste bordende sad Stine og jeg.

Dres fortalte, at han i 1946 i en periode var hos os igen for at hjælpe. Kristian var da fire år og ville sidde ved siden af Dres på bænken. Det

Inge Nybro Laugesen. Denne artikels forfatter fotografert i 1946.

var egentlig Frands' plads, men Kristian ville sidde der og bekendtgjorde, at han ingenting ville spise, hvis ikke han måtte sidde ved siden af Dres. Frands overlod ham kun nødtvungen pladsen.

Landposten spiste middagsmad hos os en gang i mellem, når det kunne passe på hans rute, og sommetider var der en karl mere eller en daglejer, så rykkede vi lidt sammen om bordet. Bedste var også af og til inde og spise sammen med os, så sad hun på mors plads.

Ovnhuset, hvor bageovnen i gamle dage var installeret i haven til den fredede gård Nybro, Gl. Skolevej 40.

De kolde vintre i 1940erne

– især vinteren 1941

Vintrene 1940-41-42 var ualmindelig kolde efter danske forhold. De kaldes de tre isvintre under krigen, og der blev i flere perioder målt temperaturer ned til minus 30°.

Det følgende er fra vinteren 1941.

Det var meget koldt i lang tid, vandhaner og vandrør var frosne. Det blæste meget, og der kom en del sne, der lagde sig i driver.

Vand til husholdning og til dyrene måtte hentes i åen. Den var naturligvis også frosset til, men ude midt på åen havde far slået hul i isen, og to gange om dagen hentede karlene vand der.

En stor gammel kælk blev læsset med tre mælkejunger, godt spændt fast med reb. Så kørte mændene ned på åen og fyldte jungerne op med vand, og i fællesskab skubbede de kælken hjem.

Vi tre børn, Stine på to, Frands fire og jeg fem år, legede mest i køkkenet, hvor der var

dejligt varmt. Når det var så koldt, havde vi kun varme på i køkkenet. Somme tider var vi en lille tur i stalden, der var der også lunt, og der havde vi en gynge.

Om aftenen efter aftensmaden blev vi vasket i køkkenet og kom tidligt i seng. Vore senge blev varmet op af nogle kampesten, som hele dagen havde ligget i ovnen. Lidt før vi skulle i seng, blev stenene svøbt i klude og lagt ind i vore senge, og når vi kom i seng, havde vi de varme sten ved tæerne.

Når vores unge pige skulle i seng, fik hun også en varm sten med. Det ville karlen ikke, »det er kun for tøser« sagde han. Der var ellers meget koldt på deres værelser, pigens var på loftet. Der var trævægge lige ud til stråtaget og ingen mulighed for opvarmning. Karlens kammer var ved siden af stalden og havde indgang fra bryggerset.

Gamle aviser blev i stor udstrækning brugt til isolering mange steder.

Potteplanterne i vindueskarmen fik aviser

pakket om for ikke at fryse, og folk tog gerne en avis eller to ind under frakken, når de skulle ud. Aviser blev syet sammen til et tæppe til at have over dynen.

I en periode denne vinter faldt der så meget sne, at det mange steder lå helt op til vinduerne, ja nogle steder var der driver helt op til tagskægget, og alle veje var lukkede.

Sognets udnævnte snefoged, der havde til opgave at sørge for at folk blev indkaldt til rydning af vejene. De sendte bud om, hvor den enkelte skulle begynde at rydde. Hver gård skulle stille med to mand straks efter morgenrøgtningen. Når de var forsamlede, gik de i gang med at skovle sne. Det var sejt og tog lang tid at få ryddet et stykke vej for sne. Når hele holdet, måske otte, ti mand var ud for en gård, blev de budt ind på et måltid mad eller noget at varme sig på. Der var som regel også en kaffepunch til dem og det hele foregik med lystig snak og godt humør.

Mens de spiste, blev deres luffer tørret i ovnen, og før de atter gik ud i sneen, blev deres skovle smurt med talg, så sneen lettere kunne slippe.

Der var så megen sne, at Frands og jeg ikke måtte gå ud alene. »I vil blive væk i sneen«, sagde mor. Ud ville vi dog, og så blev vi klædt på. Støvler havde vi ikke, men vi fik vore kludesko på, og over dem trak mor et par af fars tykke sokker. Vi gik ud for at se på det hele sammen med vores unge pige. Det var mest spændende ude på vejen, hvor snekasterne arbejdede. Flere steder lå driverne i mere end mandshøjde. Mændene kastede sneen op i flere afsatser og fik da ryddet vejen.

I sognet havde man en fælles hestetrakket sneplov. Med to stærke heste forspændt jævned den vejen til sidst.

Det var vigtigt for beboerne at få vejene ryddet, så mælkekusken og posten kunne komme

igennem. Især mælken var det vigtigt at få sendt til mejeriet, den kunne vel nok holde sig en tid i det kolde vejr, men det kneb med at have mælkejunger nok til at opbevare den i.

Handel og handelsfolk på landet omkring 1940 til 1948

I Vestjylland i 1940'erne havde mange landboere en lang og besværlig vej til købstæderne og deres forretninger, og derfor var de et oplagt og købelystent publikum for omrejsende handelsmænd, der drev deres forretning fra en lille hestevogn, på cykel eller spadserende rundt i landet.

I Sneum fik vi jævnligt besøg af den slags sælgere, der kom og falbød deres varer.

Nogle handlende havde vi dog en hel fast aftale med hver uge.

Købmand

Vore kolonialvarer blev hver uge købt hos købmand Frandsen i Tjæreborg. Hver mandag eftermiddag kom fru Frandsen cyklende ud til os og andre faste kunder, i Sneum og Tradsborg. Fru Frandsen sad ved køkkenbordet og skrev op i kontrabogen, hvad vi skulle have.

Peter Mortensen er klar til at køre varetur for købmand Frandsen i Tjæreborg. Varerne er pakket i æggekasser, der hos kunderne vil blive byttet med de i ugens løb indsamlede æg.

Købmand Frandsens butik i Tjæreborg. I døren ses købmanden til højre sammen med en kommis og en lærling.

Mens mor og hun snakkede om vind og vejr, gik mor rundt og så efter i køkkenskabe og spisekammer, hvad der manglede i husholdningen.

Mandag eftermiddag blev de æg, der var blevet lagt af hønsene og samlet ind i ugens løb, set efter og vasket i lunkent vand med soda, hvis de var snavsede. Dem skulle købmanden have med når han kom med de bestilte varer næste dag.

Året rundt i al slags vejr kom Peder Mortensen, der var kusk for Frandsen, tirsdag formiddag med sine små gule heste forspændt en fjedervogn med en stor trækasse monteret på vognen. Her stod købmandsvarerne pakket i kasser til hver kunde. Peder Mortensen bar vores kasse ind med varer, og han fik æggene

pakket ned i kassen og med hjem til købmanden, som hel eller delvis betaling for varerne.

Peder Mortensen havde en bolsjedåse under kuskesædet, og vi fik næsten altid bolsjer af ham. Der var også tit et lille kræmmerhus med bolsjer til børnene, stukket ned mellem varerne.

Brødmand

Brødmanden, der var en bager fra Darum, kom tirsdag eftermiddag hen mod aften. Han kørte i hestevogn rundt med rugbrød til en fast kundekreds, fra landsbyen Darum over Allerup til Sneum og Ålbæk. Vi købte to eller tre friske brød hver uge. Når de lå der på bryggersbordet, duftende og endnu varme, skete det vi satte tænderne i endestykket og tog en bid, lækker!

Vi vidste også, at når mor så det, råbte hun

arrigt: »Hvem har vær't i æ brø'«? Men så skar hun tit et tykt stykke af til os til deling.

Mejerivarer

Smør og ost fik vi fra Ålbæk Mejeri, og det foregik med en bestillingsseddel sendt med mælkekusken. Når mor manglede smør og ost bestilte hun på en fortrykt seddel med vores nummer på, nr. 121, og satte den fast i låget på en mælkejunge. Når mælkekusken kom tilbage med returnmælk, havde han smør og ost med til os og lagde det på mælkejungerne ved vejkannten. Om sommeren var det om at komme ud og hente det, før solen smeltede smørret.

Når vi ville have kærnemælk med hjem fra mejeriet, bandt mor en lille snor i låget på en mælkejunge, så vidste mejeristen, der skulle en slat kærnemælk med tilbage.

Den daglige mælk hentede mor ind hver aften. Den stod koldt i spisekammeret til næste morgen, hvor den blev skummet for fløde og så var klar til at servere. Fløden blev brugt til kaffe og flødeskum, eller til at gøre sovs eller en kage ekstra god.

Fiskemand

Fiskemanden kom en gang om ugen, hvis ikke der kom noget i vejen, som han sagde. Han kom i flere år kørende i hestevogn med sine fisk. Mor var aldrig helt sikker på, hvor friske fiskene var, så hun kiggede efter om gællerne var røde, ellers købte hun hellere røgede fisk, som han også havde med.

En tid kom der en fiskemand på cykel med fiskekasser både for og bag på cyklen.

Efter besættelsen fik fiskemanden en bil, og da kom han i mange år hver lørdag. Så vidste vi, at vi skulle have fisk og øllebrød til middag.

Vi havde en gang en karl, der absolut ikke brød sig om fisk. Når han kunne se sit snit til at træffe fiskemanden, før han kørte ind på gårds-

pladsen, sagde han: »Ingen fisk i dag«! Mor kunne så ikke forstå, der ingen fiskemand kom den dag, men så lavede hun pandekager, og det var alle glade for.

I eftersommeren fangede far ål i en ruse i åen, så fik vi stegte ål, det kunne alle lide. De største ål blev røget.

Pottemager

Et par gange om året kom en pottemager kørende, også i hestevogn. Hele bagenden af vognen var fyldt op med lerfade, kander og krus i alle størrelser og faconer.

Alt var pakket ned i halm, for at det ikke skulle gå i stykker under kørslen. Mor købte tit noget af ham, og Bedste kom ud for at se, hvad der var at få. Børnene var naturligvis faste tilskuere. Pottemageren kunne reparere lertøj. Hvis et fad var gået midt over eller øret af en kande, tog han det med hjem og klinkede det, dvs. satte det sammen med en ståltrådshægte. Så kom han med det efter et halvt år, og så kunne man fint bruge det igen.

Uldkræmmer

En uld- eller kludekræmmer fandt også vej til Sneum nogle gange om året, men det var nu ikke altid den samme, der kom.

Han kom enten cyklende med det hele staket og bundet op på sin cykel eller han kom gående med en stor bylt varer på ryggen. Han handlede med underbukser med lodden vrang, lyserøde og brune, underkjoler og strømper, herreundertøj, vanter, tørklæder og anden beklædning.

Mor havde sommetider samlet en pose fuld af uldne, gamle klude, som uldkræmmeren købte af mor. De blev vist kradset op og vævet ind i stof.

Der kom en gang en kludekræmmer, der så lidt lusket ud, syntes mor. Da far kom ind, for-

*Uldkræmmer på besøg i Aastrup.
Foto i Aastrup Sognearkiv B 2252*

talte mor, at der havde været en kræmmer. »Han havde vist ikke rent mel i posen«, sagde hun til far. Jeg undrede mig, for han havde overhovedet ingen mel i posen!

Børstenbinder

En børstenbinder fra Bramming kom om sommeren rundt i Sneum med koste, børster, pensler og kalkkoste.

Reb i alle tykkelser havde han også. Vi børn fik en sommer et stykke tyndt reb til sjippetov af ham, det havde vi længe stor fornøjelse af, både til sjippetov, og når vi legede hest.

Rejsende i småting

Den høje, let ludende rejsende i småting, var absolut den mest spændende at få besøg af.

Han havde hele sin forretning i en lille sort kuffert bag på cyklen.

Han kom ind og sagde: »Go'da, go'da, ta' godt imod en fattig handelsrejsende, der sælger bændel, elastik, sytråd og knapper, hårsløjfer, hårklemmer, kamme og hårvaskemiddel, neglebørster, hårbørster og snørebånd, sikkerhedsnåle, synåle og hæklenåle, tryklåse, lynlåse og hængelåse, blyanter, poesibøger og glansbilleder«.

Ja, han kunne en hel lang remse, og når han åbnede sin kuffert på køkkenbordet, var alle vi børn på plads på bænken for se det hele. Mor købte da også, hvad hun sådan lige manglede, og også lidt til os.

Manden snakkede meget og hurtigt, og kom han omkring kaffetid, fik han kaffe sammen med os. Så fik mor et lille brev hårklemmer gratis.

Skærslibere

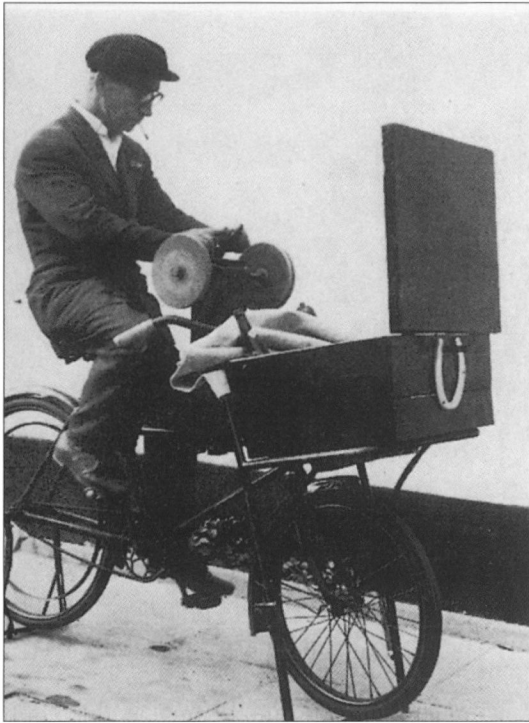
Der kom med mellemrum skærslibere og tilbød at slibe knive og sakse. De havde deres slibeværktøj monteret på en cykel eller en trillebør. De kunne være vagabonder, der drev lidt forretning med at slibe for folk. Det var nu sommetider, at knive og sakse var mere sløve, efter de havde haft dem under behandling end før. De tiggede om mad og en skilling, hvis vi ikke skulle have noget slebet.

De almindelige landevejsvagabonder kom ind og bad om husly for natten i laden. De sov i halmen og måtte aflevere deres tændstikker om aftenen, før de gik til ro.

Næste morgen kom de i stalden og fik tilbudt frisk mælk, men takkede nej, de skulle have deres sprit, før de kunne gå videre. De fik en madpakke af mor og en skilling af far.

Og så lidt om det, vi måtte til byen efter

Det var jo ikke alt, vi kunne købe ved de faste og omrejsende handlende, selv om folks behov dengang ikke var så store.

*Skærslipper med sin cykel med slibesten på. Foto fra Anders Enevigs bog *Prinser og vagabonder*. Bragt med tilladelse fra forlaget Dansk Historisk Håndbogsforlag ved Tordenskjold Forlag 1985.*

Det var dejligt at komme med til Bramming i de rigtige butikker. Det var også noget jeg nød, når jeg var i Brande hos Bedste.

Jeg var nogle gange under besættelsen med mor i Bramming, så sad jeg på en pude på bagagebæreren på hendes cykel.

Der var nogle ting, mor altid købte, når hun var Bramming. Det var et franskrød fra bageren og leverpostej fra slagteren, det var delikatesser for os. Ellers var det nok mest lidt tøj til hende selv og os og ting fra isenkrammeren til husholdningen, hun købte.

Vi var en gang i 1942 i Øllgaards manufakturforretning, hvor mor købte forskelligt hos Eickardt, der var førstemand hos Øllgaards. Jeg blev da så flov over mor, for hun spurgte Eickardt, om noget stof til bleer, og så pegede hun på sin store mave. Da gik det op for mig, at hun skulle have et barn, – der blev brug for bleer. Men jeg syntes altså ikke, hun kunne stå der og sige det til en fremmed mand. Hun kunne jo bare have spurgt om noget hvidt stof. Jeg tænkte meget over det på vejen hjemad. Jeg var seks et halvt år, og det var Kristian, der var på vej.

Barber – Frisør – og Brugsen

Vi skulle jo nødvendigvis også klippes en gang i mellem. Mens vi var små var mor ferm til at bruge saksen, men senere kom vi efter tur og nødvendighed med mor eller far, når de skulle til frisør.

Der var en frisør i Ålbæk i 1940erne, og der blev vi flere gange klippet. Han var vældig flink og vistnok også billig.

En dag havde de voksne bestemt, at Frands og jeg skulle følges med Frovin og Jytte, vore nabo-børn, til Ålbæk for at blive klippet, vi trængte alle fire, sagde de. Og vi skulle gå derom.

Det var nu helt spændende, og vi skulle også ned i Brugsen og købe lidt for mor.

Det var en lang vej at gå, to km., og vi var seks og syv år. Vi tog god tid i Brugsen og så på alle herlighederne i de udstillede glasskabe, og fik også et bolsje hver af Therkelsen.

Efter Brugsen gik vi til frisøren, der lugtede fint parfumeret. Da nogle af os var blevet klippet, kom der en mand ind for at snakke med barberen. De fortalte hinanden historier og lo og snakkede, og barberen klippede Jytte. Han klippede og klippede i den ene side, som var det en dreng, helt op over ørerne, og pludselig standsede han og spurgte: »Er du en pige«? Ja,

A. A. Øllgaards
manufakturforretning i
Bramminge ca. 1946.
Her købte familien
næsten al deres manu-
faktur.

det var hun da, nå, så klippede han pighår i den anden side, og sagde, det var jo ikke så godt. Han havde klippet drengehår i den ene side, men det voksede jo ud igen.

Det kostede 1 krone og 25 øre for hver. Da vi kom hjem, gik vi med ind til Kamma og Magnus, jeg tror nok for at høre, hvad de sagde om Jyttes hår.

Magnus blev så gal, han sprang på sin cykel og susede om og gav barberen en ordentlig op-sang, »og så ville han s.... ikke betale for hans sjuskeri«! Magnus fik pengene tilbage.

Farvekridt og blækklatter – i skole

Da jeg i januar 1943 fyldte syv år, fik jeg en skoletaske af mor og far. Den var af brunt kunstlæder, kunne bæres over skulderen og havde en ekstra lomme til madpakken. Jeg var meget, meget stolt af den, og jeg fik også et penalhus af træ med tre rum i og skydelåg. Jeg glædede mig meget til at skulle i skole.

I vinterens løb lærte mor mig alle bogstaverne og om aftenen »hørte« far mig i dem. Jeg legede skole med Frands, men jeg ville ikke have ham med, når jeg »gik til skole«. Jeg pakkede min skoletaske, fik en lille madpakke med, og så gik jeg pænt hen ad vejen, satte mig på et lille dige ved nogle træer, snakkede med mig selv, sagde alle bogstaverne, spiste min mad og gik så hjem igen.

Så blev det alvor. Jeg begyndte i Opsneum Skole den 1. april 1943. Mor var med mig den første dag. Vi var otte nye: Søren, Hans Christian, Niels Verner, Peder, Gerda, Olga, Jytte og jeg. Jeg sad ved siden af Olga.

Opsneum Skole var en landsbyskole med ca. 50 elever, fordelt i to klasser, Lilleskole og Storeskole. Da gårde og huse ligger spredte, var der i areal et meget stort optageområde, idet der kom børn fra Tradsborg, Sneum hen til banen, Ålbæk ud til Endrup Posthus og selvfølgelig fra Opsneum. De børn, der havde

længst til skole, havde ca. fire kilometer, mange gik, kun få havde en cykel.

I skolen blev der undervist efter Den Vestjyske Skoleordning, en skolelov, der var gældende for mange vestjyske skoler i landdistrikter helt til 1958, og hvor undervisningstiden i stor udstrækning var tilrettelagt efter, at børn var en nødvendig og værdsat arbejdskraft ved landbruget, især i sommerhalvåret.

De tre yngste årgange gik i Lilleskole, og de fire ældste årgange gik i Storeskole. Skoleåret gik fra april til april.

Den Vestjyske Skoleordning fungerede i hovedsagen sådan, at de ældste elever havde en lang hverdags skolegang om vinteren og ingen eller kun en halv dag om ugen om sommeren. For de yngstes vedkommende var det så omvendt med længere skoledage om sommeren.

Ordningen var ikke, som mange tror, indført af sparsommelighed. Det var faktisk landets dyreste skoleordning og havde flere undervisningstimer end de fleste andre landsbyskoler. De gentagne ministerielle prøver viste da også meget tydeligt, at børnene under Den Vestjyske Skoleordning havde et betydeligt højere niveau end de andre i fagene dansk og regning¹.

I Opsneum Skole blev vi undervist af hr. og fru Hansen. Hansen havde de store, og fru Hansen havde de små samt de store piger til gymnastik og håndarbejde. Parret var lærere i Opsneum Skole fra 1915 til 1957, ja, fru Hansen endog som vinterlærer helt fra 1910². Min far havde også gået i skole hos dem.

Lærer Hansens var dygtige lærere, passede godt på skolen og dens inventar, og det blev børnene også oplært til. Om vinteren og i vådt vejr havde vi altid skiftesko med, træsko på ude og kludesko inde.

Skolen havde fået bygget en hel ny fløj i 1942 med bibliotek, gymnastiksal med omklædningsrum og brusebad og på første sal en

sløjdsal og lærerindejlighed, og der blev installeret centralvarmeanlæg i hele skolen.

I Lilleskole lærte vi grundigt at læse, skrive og regne, havde dansk og regning hver eneste dag og bibelhistorie og danmarkshistorie nogle gange om ugen. Fru Hansen var fabelagtig god til at fortælle bibelhistorie, og jeg husker mange af fortællingerne endnu. Vi sang en salme hver morgen og fru Hansen bad Fader- vor. Mange salmevers skulle vi lære udenad, men det var ikke noget problem for mig, jeg havde let ved at lære udenad.

I danmarkshistorie hørte vi om Roar og Helge, sagnkongerne og vikingernes togter og lærte også at synge folkeviserne om dem. Ja, også om kongerne i Danmark og deres bedrifter.

Om lørdagen havde vi tegning i den sidste time, hvor vi tegnede efter mønster på kvadreret papir og farvede med skolens farvekridt. I korte perioder om vinteren havde vi papirsløjd, hvor vi beklædte tændstikæsker med tapet, limede dem sammen til dukkehusmøbler og lavede andre enkle papirting. Det nød vi meget, og det var de eneste kreative fag, vi havde i Lilleskolen. Jo, vi gik i skole om lørdagen, men havde dog fri allerede kl.12.

Fru Hansen var meget striks med, at der skulle være ro og orden, og man skulle huske sine ting. Jeg var altid bange for ikke at være god nok, så jeg gjorde mit bedste og kan heller ikke huske, jeg har fået mange bebrejdelser. Fru Hansen kunne blive så forfærdelig gal og hidsig, hvis vi var uartige, – og så blev hun rød helt ned på brystet.

Vi blev afstraffet med et rap af en lineal over fingrene, og vi kunne også blive sat i skammekrogen.

Det blev en af drengene en gang, og han syntes så, at han ligeså godt kunne tage hjem, men det ville fru Hansen ikke have. Men dren-

gen var gal, så han løb fra skoletaske og bøger ud og fik fat i sin cykel og kørte hjem. Vi var lamslåede over, han turde.

Når vi kom i Storeskole fik vi flere fag. Det var geografi, hvor de store vægkort blev rullet ud og hængt op, og det var naturhistorie, hvor vi af og til fik lov til at se nærmere på de udstoppede dyr og fugle, der ellers stod i det aflåste glasskab sammen med hugormen i sprit-flasken.

Vi havde også sang, hvor Hansen spillede på violin til, ikke altid lige godt, men de to fag, gymnastik og håndarbejde, der også hørte til hos de store, var jeg rigtig glad for.

De ting, vi lavede i håndarbejde, var nu ikke lige vellykkede. Jeg husker luffer, der var for snævre til at kunne bruges, og et halstørklæde der kradsede, og det havde taget en hel vinter at lave det. Mine evner til håndarbejde blev dog bedre med årene.

Der var en lille boldbane bagved skolen, hvor vi spillede rundbold og langbold, når det var godt vejr, men altid med Hansen eller fru Hansen med derude.

I Storeskole var også børnebiblioteket, et tofløjet skab, der blev åbnet en halv time, før vi skulle hjem om lørdagen. Vi måtte låne to bøger hver uge. Det var jeg meget glad for, og tit havde jeg læst begge bøger inden mandag.

Hansen forlangte også ro og orden i timerne, og det var der som regel altid. Det kunne ske, at drengene gik over stregen og snakkede eller skubbede til hinanden, det tolereredes ikke, og de fik et rap af linealen, eller Hansen hev dem i de små hår ved ørerne eller i ørerne. Ved de nederste borde sad et par drenge, der ikke var så hurtige til at lære, de havde en hård skoletid med ustandselige nederlag

Pigerne fik for det meste kun en mundtlig balle, men det var da også slemt nok. En dag gik det dog helt galt for mig. Jeg snakkede med

Anna, min sidekammerat, mens vi rettede hinandens staveord, Hansen sagde »Ti stille«, men jeg var ikke færdig med at fortælle, og pludselig stod han nede ved mig og trak mig op ved øret. Åh nej, hvor var jeg flov, og ondt gjorde det da også, jeg var ildrød og varm i hovedet!

Det var nu vist den eneste gang, jeg fik »ryk« i ørerne.

Frikvarter

I frikvartererne skulle vi være ude. Vi legede En, to, tre krone, Kædetek, To mand frem for en enke, Stanton op i æ luft og Kat efter Mus sammen med drengene. Antonius over æ hus en gang i mellem, men det skulle der særlig tilladelse til. Pigerne alene legede sanglege som Munken går i enge, Søster, Søster søde og Tag den ring og lad den vandre. Det var mest om sommeren.

I perioder spillede vi piger bold op ad muren i læskuret. På andre tider af året var det marmorkugler og hønseringe, vi spillede om. Der var lege, der hed Svingfigur, hvor vi blev svunget rundt og skulle derefter stå i den mest forvredne position, og en anden var Kluddermutter, hvor vi stod i en kreds og filtrerede os ind imellem hinanden og skulle redes ud igen uden at slippe hinandens hænder. Vi hoppede i sjippetov og »Lång Rev« (langt tov).

Vi havde alle poesibøger, og det var mest om vinteren, vi udvekslede bøger for at skrive mindevers i dem. Det var de mest forskellige vers, vi brugte.

Eksempler her under:

*Roser er røde,
violer er blå,
jordbær er søde,
og du er ligeså.*

*Elsk din mand og stop hans hoser
så skal du vandre på røde roser.*

Lærere og elever i Opsneum skole 1946. I anden række som nr. tre fra venstre ses Inge Nybro Laugesen.

*Når uglerne tuder i træernes top,
så ser vi Inge i grisegalop.*

*Som svanen den snehvide
over vandet glider hen
gid alle dine dage, må glide let som den*

<i>T</i>	<i>L</i>
<i>S Ø D</i>	<i>VEL</i>
<i>S</i>	<i>L</i>

Ja, der var mange flere vers, man kunne skrive. Det var meget flot, hvis man kunne lave en lille tegning sammen med verset.

I frikvarteret gik Hansen og fru Hansen altid ind i »privaten«, men de holdt øje med os alligevel. Engang var der en af drengene, der hav-

de gjort noget galt, for pludselig kom Hansen ud i skolegården, greb fat i drengen, bøjede ham ned og slog ham i enden med flad hånd. Ligeså pludselig gav han slip på drengen og vi spurgte bagefter hvorfor? Drengen sagde: »A bed ham i æ lår«!

Til skolen var der en stor have, og når mirabeller og æbler var modne, tog lærer Hansen en spand fuld af frugt og smed det ud i skolegården mellem os, så fór vi som høns om havre for at få fat i et æble.

Skolevejen

Vi gik til skole i god tid hver morgen, jeg husker ikke, vi er kommet for sent.

Forinden havde vi fået havregrød, børstet

tænder og fået en sjat vand i hovedet og så lige pudset vore sko eller træsko.

Når vi gik hjem fra skole, havde vi det som regel sjovt, og det tog tit nogen tid at gå hjem. Det var især svært at komme forbi Sildebæk. Der har nu aldrig været sild i, men vi har set både hugorme og snoge.

Sildebæk er en bæk, der løber fra Tradsborg gennem Opsneum Mose og engene ned til Sneum Å.

Om foråret efter tøbrud var der meget vand i bækken, ja, somme tider var vejen oversvømmet. Om sommeren flød den stille, og så var der hundestejler, som vi prøvede på at fange, og da fik vi da tit en våd sok.

Jeg fulgtes altid med Jytte, for vi havde ingen cykler og gik til skole i mange år.

Tit fulgtes vi også med drengene. På vej hjem fra skole fandt vi af og til en fuglerede, den gik vi så og holdt øje med hele sommeren.

Om vinteren var der tit sneboldkamp mellem os fra Sneum og Tradsborgerne på vej hjem fra skole, og vi kom hjem med våde strømper og luffer.

Vi kunne være heldige om vinteren at komme op at køre med mælkekusken om morgenen til skole. Så stod vi mellem de varme mælkejunger og nød turen.

Mælkekusken var i mange år Magnus Jensen fra Sneum Kjær. Han kørte med to store, røde heste og en flad kassevogn med bøndernes mælk til mejeriet i Ålbæk. Efter krigen fik han en vogn med gummihjul, så blev det lettere for hestene.

Højdepunkter i skoleåret

Sommerferien startede omkring 1. juli og varede til omkring 14. august, afhængig af hvordan weekenden faldt. Var der travlhed derhjemme med hø og senere med høsten, var der aldrig noget i vejen for at blive hjemme fra skole, men

far ville nødig bede os fri.

Den rigtige arbejdsperiode i skolen begyndte først 1. oktober, når vinterskoletiderne startede. Så havde vi lange dage i skolen, om midt dagen løb vi hjem og spiste, og løb derom igen. De børn, der havde langt, havde naturligvis mad med, men det var forbudt at have drikkevarer med, det kunne ødelægge bøgerne, så man drak vand fra drikkekummen i gården. Var det meget koldt, fik vi også lov til at få madpakke med og blive der om middagen, det var virkeligt dejligt.

Hen mod jul skete der dejlige afbrydelser i det daglige. Først kom bogkatalogerne, hvor vi kunne bestille julebøger til levering lige før jul. Vi fik altid to bøger, det var Historiebogen, Børnenes Jul og Den lille Historiebog.

Den 1. december tegnede Eva, lærer Hansens datter, en juletegning på Lilleskolens tavle med et juletræ med 24 lys på. Nu kom vi én efter én op hver dag og lagde farve på et lys med skolens tavlefarvekridt.

Den sidste uge før jul måtte vi skrive juleord i stedet for staveord, og vi holdt strengt regnskab med, hvor mange vi havde, for det var om at få flest. Vi havde også nogle timer med at lave julestads og anden pynt.

Juletegning på tavlen og juleord havde vi altså ikke i Storeskole, der arbejdede vi bare videre. Den allersidste dag i skolen kom alle de små ind i Storeskole, og så havde fru Hansen lavet en juledekoration til katederet og vi sang julesalmer sammen. Nogle år fik vi lov til at komme i gymnastiksalen og lege Sørøverleg på den sidste dag før juleferien. Juleferien varede til den 6. eller 7. januar.

Vintertiden blev afbrudt af fastelavnsmandag, hvor vi havde fri. Der var ikke arrangeret noget i den anledning i skolen.

En dag i foråret 1946 kom der en bjørnetæmmer på besøg i skolen. Han kørte i en lille

ladvogn, og på ladet stod et bur med en bjørn i. Bjørnen trippede lidt og havde en mundkurv om snuden, den så ikke ud til at have det godt. Vi kiggede og kiggede og gik rundt om buret, manden stod og stirrede på os, og bjørnen så sløvt på os. Den havde det ikke godt, var vi enige om.

Eksamen

Næste højdepunkt var eksamen sidst i marts. I dagene før eksamen skrev vi diktat og genfortælling så smukt, vi kunne, med pen og blæk på nogle løse sider fra et kladdehefte. Der blev delt blækflasker ud til hvert bord. Det var svært at skrive uden at klatte, bedst var det med en »kongepen« Alle havde en lille klud i penalhuset til at tørre pennen af med.

Vi regnede forskellige regnestykker, skrev dem fint ind på papir, to streger under facit, og satte navn og alder under. Så kom eksamensdagen, en stor dag for alle os børn.

Da kom skolekommissionen og præsten og sad og hørte på os en hel dag. Flaget var oppe, og hr. og fru Hansen var i pænere tøj og også meget flinkere den dag.

Vi blev overhørt af lærer Hansen og fru Hansen i deres respektive klasser, og skolekommissionens medlemmer sad og vurderede os, mens vi læste og fortalte. Samtidig cirkulerede vore anstrengelser på de løse papirer imellem dem.

Om middagen var hele skolekommissionen inde og spise middag hos lærer Hansens, og vi havde lang middagspause. Efter deres middag havde vi gymnastikopvisning og udstilling af håndarbejde og sløjd. Min mor var medlem af skolekommissionen i mange år.

Dagen efter eksamen havde vi fri, og eksamensdagen var også sidste skoledag for dem, der var konfirmeret og dermed færdige med skolen.

Så gik de og sang på melodien: Sur, sur, sur

*Fri, fri, fri, for skolens plageri.
Når vi kommer op i klassen,
får vi alle en på kassen,
fri, fri, fri, for skolens plageri.*

Jeg var nu aldrig ked af at gå i skole i Opneum.

Om sommeren før vi fik ferie var vi på udflugt med skolen. Første år efter krigen var vi kørende i hestevogne til Endrupholm. Vi kørte i mange flot pyntede vogne i en lang række. Vi havde mad med og legede i parken, købte is og ting, hvorpå der stod »Hilsen fra Endrupholm«.

Næste sommer var vi på Fanø, og året efter i Kolding, hvor vi så chokoladefabrikken og Koldinghus.

Om vinteren, da jeg var fyldt tolv, kom lærer Hansen hen og snakkede med far og mor om, at jeg skulle gå i Mellemsskole i Esbjerg på Statskolen. Jeg var noget betænkelig ved det, men både mor og far syntes, det var en rigtig god ide.

Det var ellers kun lærer Hansens børn, der havde gået mere end de syv år i skole i vores sogn.

Der var optagelsesprøve på Statsskolen sidst i juni, og lærer Hansen ville gerne læse ekstra dansk og regning med mig privat. Efter påske gik jeg så til ekstra undervisning tre eftermiddage om ugen sammen med to drenge fra Ålbæk, de skulle til optagelsesprøve i Ribe på Kathedralskolen.

Optagelsesprøven varede to dage, og det var noget af en prøvelse for mig, jeg var så genert og kendte ikke en eneste. Far kørte mig derned og hentede mig igen. Jeg blev optaget, og jeg var glad, men havde alligevel ondt i maven af og til over alt det nye og fremmede, der ventede mig.

Sommerferien lå foran, og derefter ville min

skolegang i Esbjerg begynde, og jeg kunne nok regne ud, at min hverdag herefter ville blive meget anderledes.

*Inge Nybro Laugesen. Født 1936. Toften 55, 6650 Brørup.
Tidl. Sygeplejerske.*

Noter

1. Fra: Tvillingsogne af Marsk og Geest. Bind I, side 92.
Sneum-Tjæreborg Skolevæsen af Ejvind Sørensen
2. Harald Nielsen: Fra det Kommunale Skolevæsen i Ribe Amt 1870-1970

Hvor intet andet er nævnt er foto i privat eje.